HOONETE LIGIPÄÄSETAVUS

Ülevaade 2019. aastal läbiviidud paikvaatluste tulemustest

2018. aasta juunikuus määrati avalikku teenust osutavates hoonetes ligipääsetavuse järelevalve eest vastutavaks asutuseks Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA). 2019. aasta järelevalve käigus valiti välja hooned, mis on saanud ehitusloa määruse nr 14 kehtivuse ajal (ajavahemikus 01.01.2003 kuni 01.07.2015) ning enne määruse nr 28 jõustumist.

Paikvaatlusega olid hõlmatud kõik maakonnad (vt. joonis 1): kõige enam paikvaatlusi viidi läbi Harjumaal (20 paikvaatlust) ja kõige vähem Hiiu-, Rapla- ja Viljandimaal (igas üks paikvaatlus).

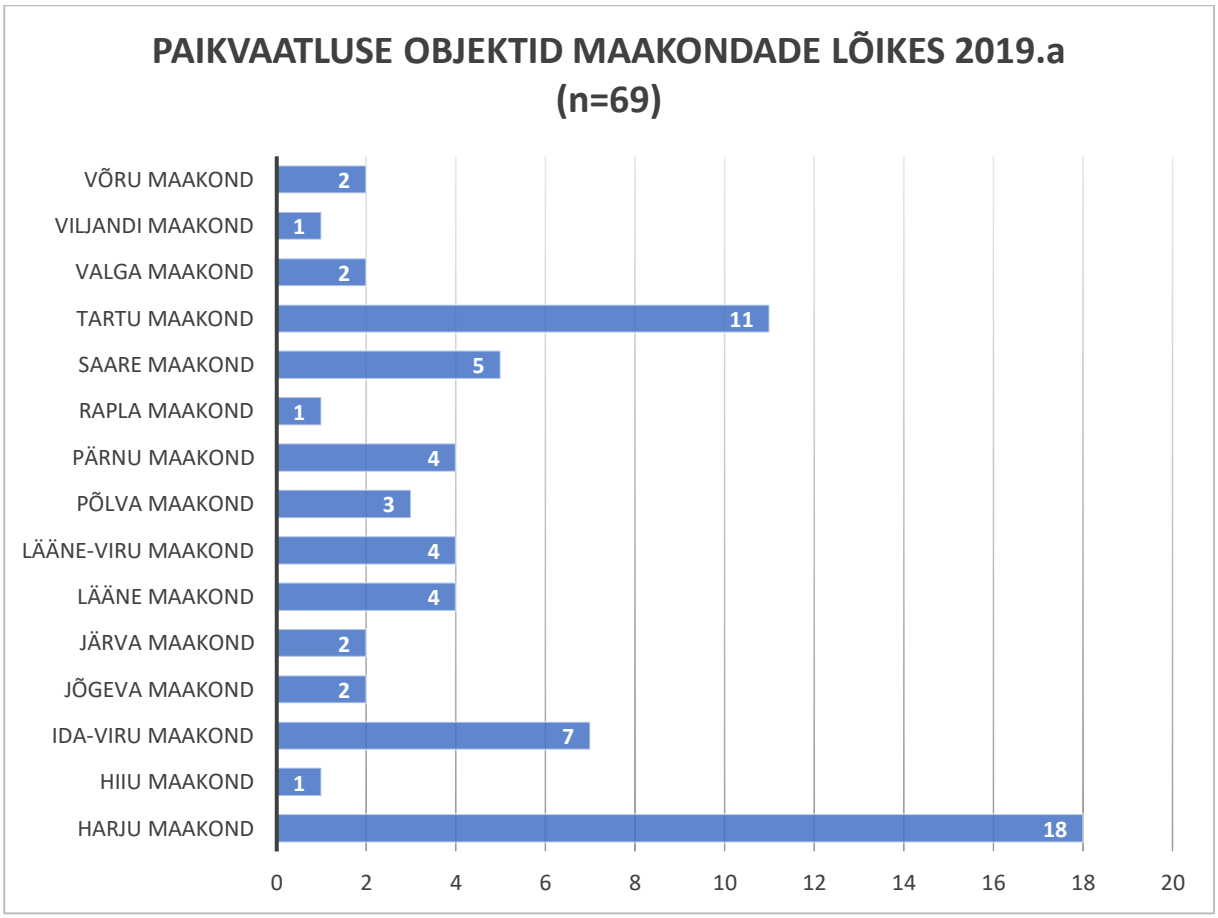

Joonis 1. TTJA poolt teostatud riikliku järelevalve paikvaatlused maakondade lõikes 2019. aastal.

Kasutusotstarbe järgi jagunesid vaatluse all olnud hooned või hoone osad järgmiselt (vt joonis 2): haridus 30% (n=21), hoolekanne 25% (n=17), majutus 16% (n=11), vaba aeg 13% (n=9), riigi ja kohaliku omavalitsuse teenused 12% (n=8), tervishoid 3% (n=2) ja kaubandus 1% (n=1).

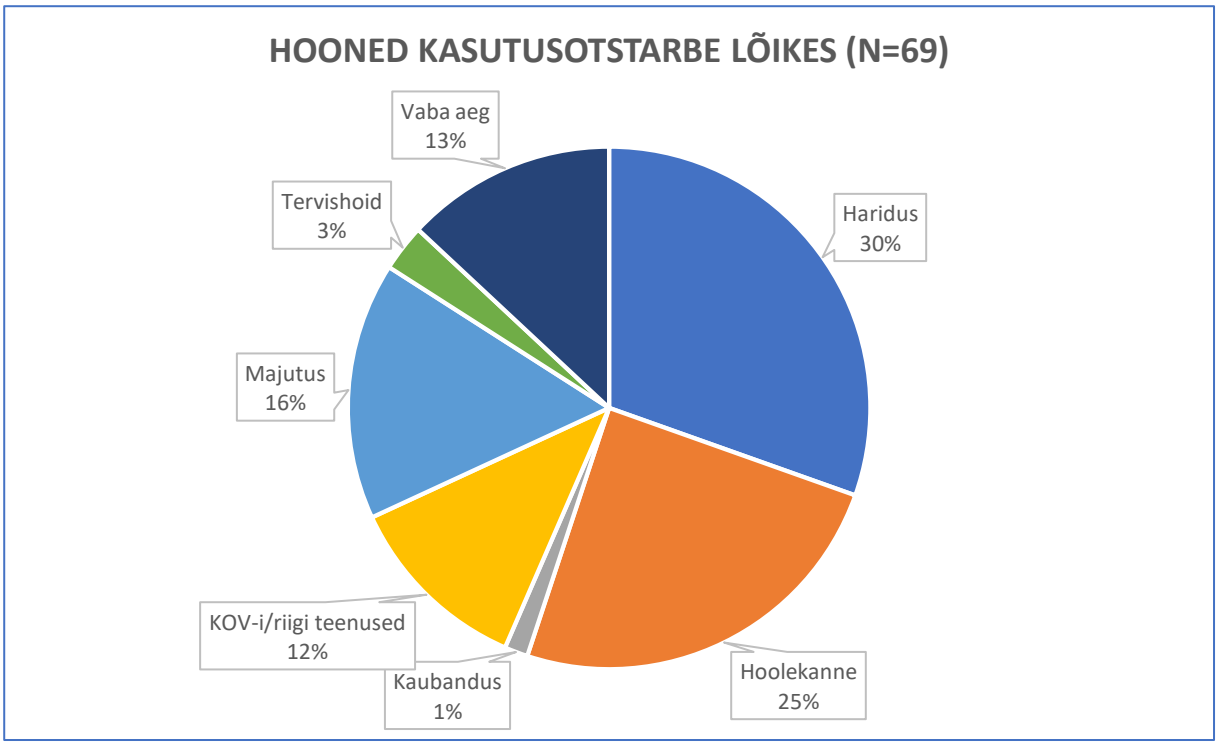

Joonis 2. TTJA poolt teostatud riikliku järelevalve paikvaatlused hoonete kasutusotstarvete lõikes.

Paikvaatluste tulemusel selgus, et kõik 2019. aasta valimisse võetud hooned on puudustega (vt. joonis 3). Kõige paremini olid täidetud vaatlusaluste hoonete üldnõuded (nõuded sisenemisalale, tuulekojale, jalarestidele jne), samuti ruumide sisustus ja seadmed (üldkasutatavate ruumide püsimööbel, sisseseade, aparatuur, valgustus, põrandakatted, teenindusletid jne). Kõigis hoonetes, kuhu on paigaldatud liftid (26 hoonet ehk ca 38% kõigist hoonetest), vastasid need nõuetele. Rahuldavaks võib hinnata uste (sh lävepaku lubatav kõrgus, ukseklaaside markeerimine jms) ja hoonesiseste liikumisteede (ühendusteede olemasolu, tähistused jms) olukorda. Halb on olukord treppide, panduste ja käsipuude osas (puuduvad käsipuud, äärised ja markeeringud, pikikalded on lubatust suuremad, käsipuude otsad ei ole nõuetekohaselt vormistatud jne). Kuna ca 62% vaatlusalusest hoonetest ei oma lifti, vajab treppide ja käsipuude olukord tõsisemat tähelepanu vanemates hoonetes, kus teenuseid osutatakse mitmel tasapinnal. Mitterahuldav on olukord invatualettide osas. Seitsmes üldkasutatavas hoones (igas kümnendas hoones) invatualetid puudusid ning vaid ühes majutusasutuses vastas invatualett ligilähedaselt kõigile nõuetele. Enimlevinud vead invatualettides olid seotud tualetipoti vale kõrguse ja käetugede mõõtudega, käsidušši, paberirulli hoidja ja täiendava uksekäepideme puudumisega, kraanikausi, peegli, kätekuivati, seebialuse ja nagide vale kõrguse või puudumisega ning ratastooli jaoks vajaliku manööverdamisruumi puudumisega. Sageli on invatualetid kasutusel täiendava panipaiga või garderoobina, mistõttu on raskendatud tualettide sihipärane kasutamine liikumispuuetega inimeste, eriti aga ratastoolikasutajate poolt.

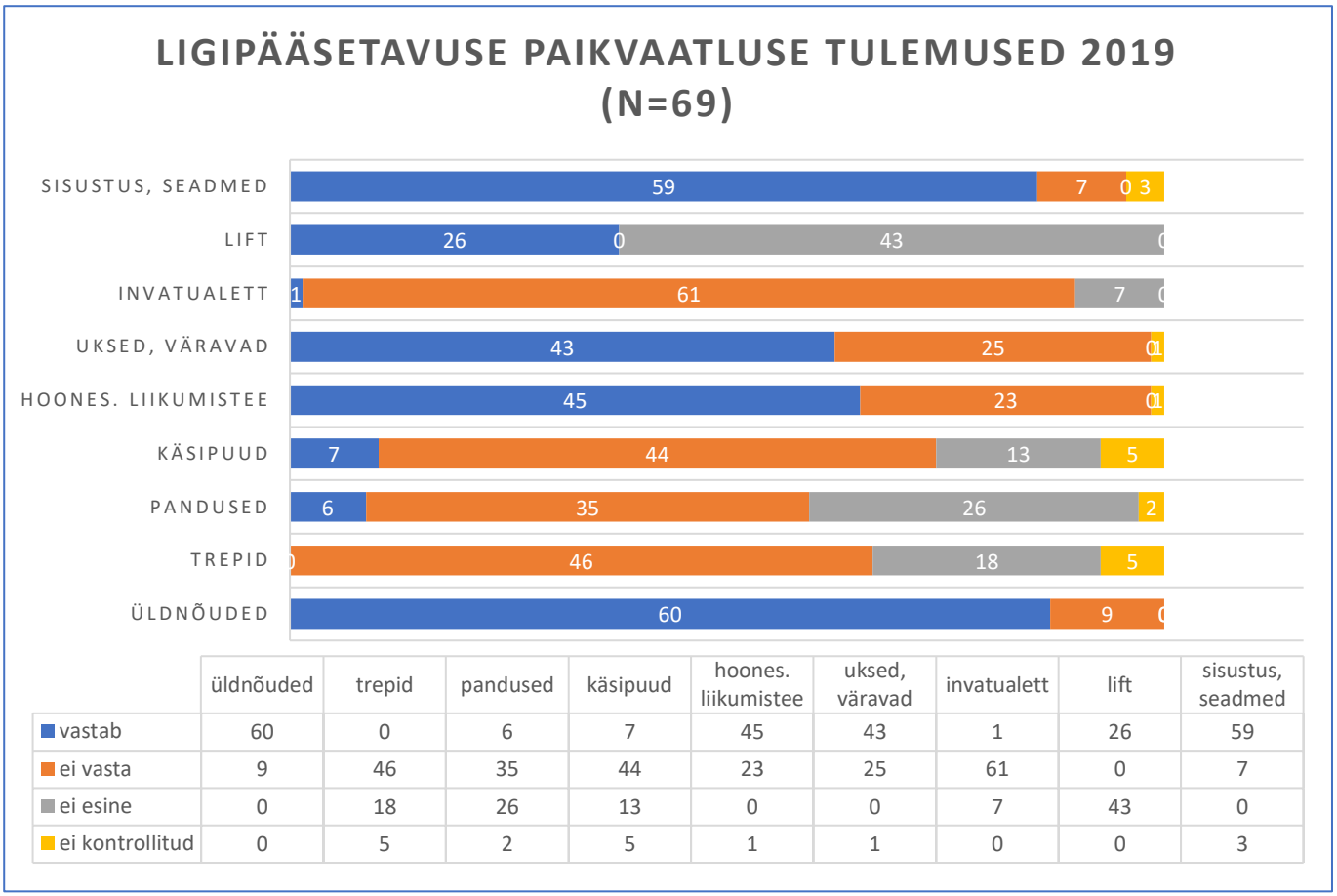

	üldnõuded	trepid	pandused	käsipuud	hoones. liikumistee	uksed, väravad	invatualett	lift	sisustus, seadmed
vastab	60	0	6	7	45	43	1	26	59
ei vasta	9	46	35	44	23	25	61	0	7
ei esine	0	18	26	13	0	0	7	43	0
ei kontrollitud	0	5	2	5	1	1	0	0	3

Joonis 3. Paikvaatluse tulemused nõuete täitmise lõikes 2019. aastal. Jooniselt näeme absoluutarvudes, millises mahus vastavad või ei vasta erinevad hoone osad ligipääsetavuse nõuetele. Graafikut lugedes tuleb võtta arvesse, et kõigis hoonetes kõik nõuded ei kohaldu (näiteks ühekorruselises hoones puudub vajadus lifti ja sisetreppide järele).

Nõuete mittetäitmisel ei ole suuri erinevusi omandivormis. Joonisel 4 kujutatud paikvaatluste tulem sarnaneb joonisel 3 kirjeldatud üldise ligipääsetavuse olukorraga, mis kinnitab oletust, et riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste ligipääsetavus on võrreldav äriühingutele, sihtasutustele ja mittetulundusühingutele kuuluvate hoonete ligipääsetavusega ning märkimisväärseid sektoritevahelisi erinevusi ei ole võimalik projekteerimis- ja ehituskvaliteedi osas esile tuua. Arvestades kohalikule omavalitsusele seadusega antud pädevust projekteerimistingimuste väljastamisel ning ehitus- ja kasutuslubade menetlemisel, võiks avaliku sektori asutuste ligipääsetavus olla erasektori omast parem.

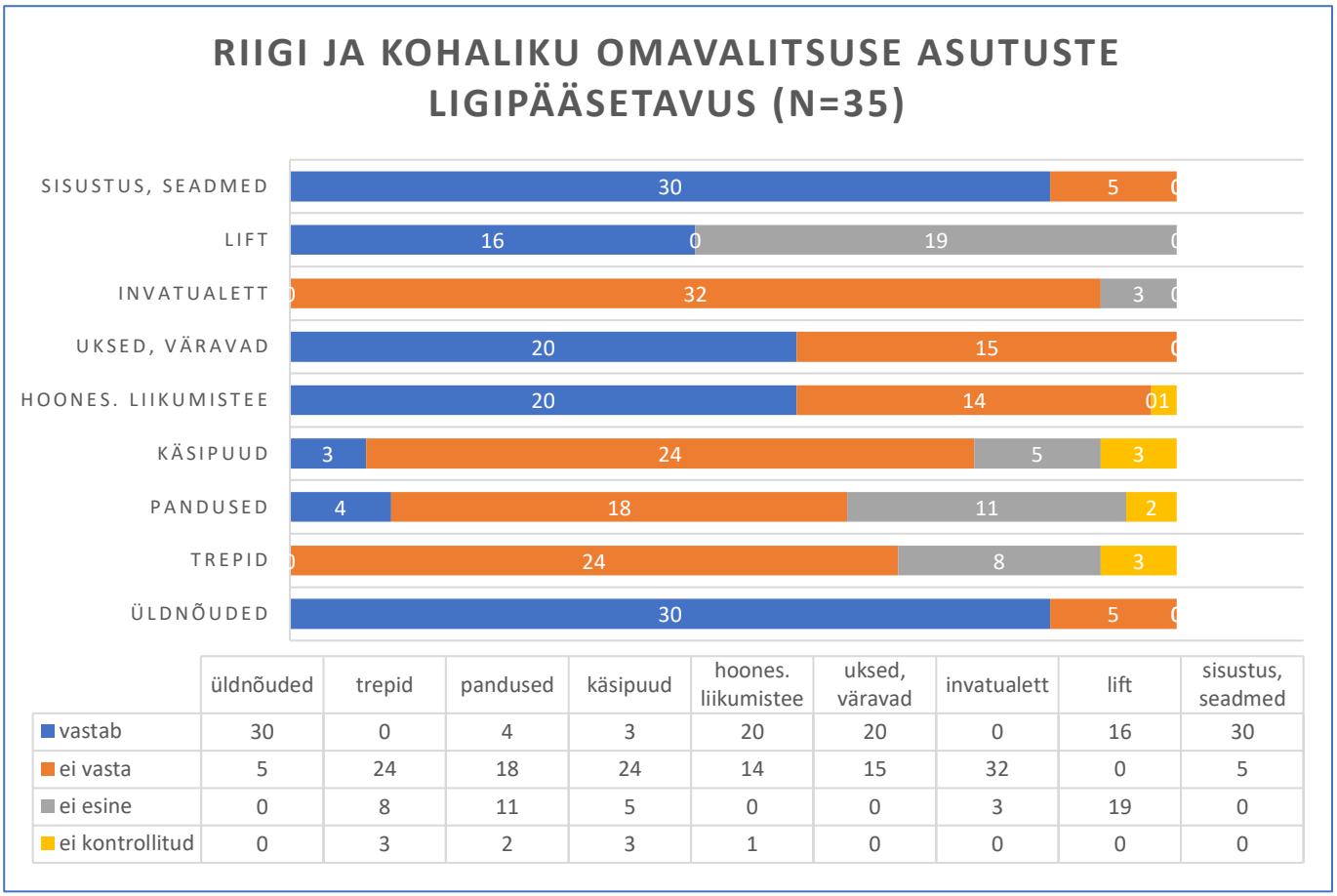

	üldnõuded	trepid	pandused	käsipuud	hoones. liikumistee	uksed, väravad	invatualett	lift	sisustus, seadmed
vastab	30	0	4	3	20	20	0	16	30
ei vasta	5	24	18	24	14	15	32	0	5
ei esine	0	8	11	5	0	0	3	19	0
ei kontrollitud	0	3	2	3	1	0	0	0	0

Joonis 4. Riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste ligipääsetavus 2019. aastal. Joonisel on kujutatud absoluutarvudes kõigi kohaliku omavalitsuse asutuste ligipääsetavus hoone osade kaupa. Andmed hõlmavad avalik-õiguslikke juriidilisi isikuid (sh ülikoolid ja nende struktuuriüksused), täidesaatva riigivõimu asutusi (sh ministeeriumi hallatavad gümnaasiumid ja kutseõppeasutused) ning kohaliku omavalitsuse asutusi (sh koolid, sotsiaalkeskused, lastekodud, kultuurimajad, raamatukogud, vallavalitsused). 35-st vaatlusalusest hoonest kuulus kohalikule omavalitsusele 26.

Eraldi on võimalik välja tuua andmed haridus-, hoolekande- ja majutusasutuste ligipääsetavuse kohta, kuna kasutusotstarbelt esines neid teistest enam (vt joonis 5). Jooniselt näeme, et parim on ligipääsetavuse olukord hoolekandeasutustes (kõigis hoolekandeasutustes olid täidetud tingimused üldnõuete, hoonesiseste liikumisteede, uste ja väravate ning sisustuse ja seadmete osas). Lisaks on mitmetes hoolekandeasutustes välditud treppide ja käsipuude kasutamist, pakkudes teenust ühel tasapinnal. Haridusasutuste puhul võib sageli täheldada nõuetest kõrvalekaldumist arhitektuurilise terviklikkuse eksponeerimise eesmärgil (lahtised trepid, minimalistlikud disainkäsipuud, markeeringute puudumine treppidel, pandustel ja suurtel klaaspindadel jne). Olukord tervikuna on parem uuemate haridusasutuste puhul ning halvem näiteks muinsuskaitsealustes või pikaaegse remondivõlaga koolihoonetes. Majutusasutuste puhul võib tinglikult rääkida esinduslikest hotellidest, kus tingimused on ligilähedaselt täidetud, ja vähemesinduslikest, kus ligipääs liikumis- või nägemispuudega inimestele on keeruline või ohtlik (kõrged lävepakud, kitsad ukseavad, piirete ja käsipuude halb olukord jne).

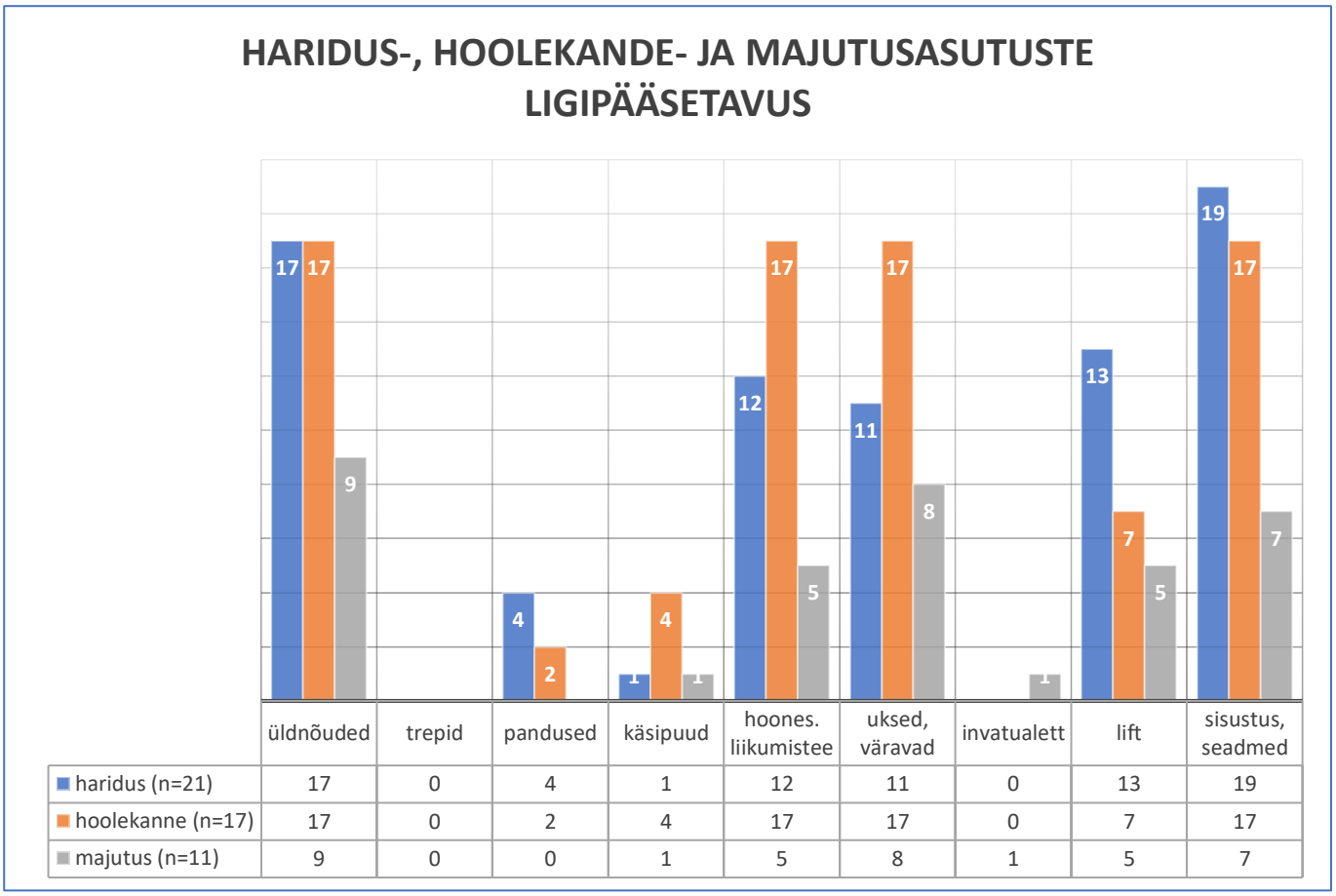

Joonis 5. Haridus-, hoolekande- ja majutusasutuste ligipääsetavus 2019. aastal. Graafiku lugemisel ja tulpade võrdlemisel tuleb arvestada, et valimisse kuulus 21 haridusasutust, 17 hoolekandeasutust ning 11 majutusasutust (kokku 49 hoonet 69-st).

Seniste järelevalve tulemuste põhjal võib tänast olukorda ligipääsetavuse nõuete täitmisel lugeda pigem mitterahuldavaks. On positiivne, et enamasti on avalikkusele suunatud teenuste pakkumisel siiski lähtutud üldisest arusaamisest, et ligipääsetavus hoonesse peab olema tagatud ka erivajadustega inimestele. Probleemid avalduvad seega pigem kasutusmugavuses (raskesti avatavad uksed, liiga kitsad invatualetid, suunaviitade puudumine jne) ja ohutu liikumise tagamisel (lahtiste astmetega trepid, nõuetekohaste käsipuude puudumine, lubatust suuremad kalded jne), mis seab erivajadustega inimesed ebavõrdsesse olukorda avalike teenuste kasutamisel. Otsest ohtu elule ja tervisele enamasti ei esine, kuid nõuetele mittevastavad trepid, pandused ja käsipuud on siiski käsitletavad kõrgendatud riski allikana.

Järelevalvemenetluste käigus selgus täiendavalt, et eraldi tähelepanu vajaksid muinsuskaitse all olevad hooned (2019.a paikvaatlus hõlmas kolme kaitsealust hoonet), millele on nõuetekohast ligipääsu keerulisem tagada kui kaasaegsetele hoonetele. Täna kehtiv regulatsioon ei tee nõuete osas erandit. Täpsustamist vajavad nõuded erihoolekandeasutustele, õpilaskodudele ja lastekodudele, kelle teenused ei ole suunatud avalikkusele, kuid kes tegutsevad avalikes huvides (2019.a paikvaatluses osales 8 hoonet), samuti lasteaedadele ja põhikooli esimesele kooliastmele, kus nõuete täitmisel tuleks lähtuda eelkõige lapse eakohastest vajadustest.

Millised olid enamlevinud puudused

Juurdepääs hoonele

- Invaparklast hoone välisukseni puudub nõuetekohane juurdepääs, mistõttu pääseb hoonesse suure ringiga. Parkimiskohad on puudulikult tähistatud ja liiga kitsad ratastoolikasutajatele. Mõnel juhul ei ole parklast hoonesse pääs erivajadustega inimestele tagatud.

Invaparklast pääseb välisukseni ainult üle kõrge äärekivi.

Lahtine ja kohati lagunenud välistrepp ei ole sobiv erivajadustega inimese jaoks.

Välisukse eest algab munakivisillutis, mis on ratastooli jaoks raskesti läbitav.

Pandused

- Pandustel puuduvad mõlemal pool käsipuud ning pandus ei ole piiratud vähemalt 70 mm kõrguse äärisega, mis takistaks ratastooli või muude abivahendite libisemise üle serva. Sageli ei võimalda panduse laius lisakäsipuud paigaldada.

- Panduse kalle on lubatust suurem. Panduse pikikalle võib olla kuni 6% (tõus 16,5 meetri peale on kuni 1 meeter). Erandkorras on lubatud pikikalle kuni 10% (tõus 10 meetri kohta on kuni 1 meeter), kuid sageli ei ole erijuhud põhjendatud või on pikikalle üle 10%. Panduse kallet saame kontrollida kasutades selleks spetsiaalset kaldemõõtja funktsiooniga loodi või järgmist valemit: kõrgus (m) / pikkus (m) x 100 = kalle (%).
- Pandustel puuduvad nõutavad puhkemademed, mistõttu on ratastoolikasutajatel ohtlik pandust kasutada ilma abistajata.
- Pandus ei ole kareda pealispinnaga ega erine värvitoonilt ülejäänud põrandapinnast, mistõttu on nägemispuudega inimestel raske seda märgata. Libe pind ja ootamatu tõus või laskumine võivad põhjustada tasakaalu kaotamist ja sellest tulenevaid traumasid.

Panduse vormistus on puudulik, puudub nõuetekohane ääris, käetoed ja märgistus.

Panduse konstruktsioon on liiga keeruline ning ratastoolikasutaja jaoks väsitav.

Kinnitamata relsside kasutamine on ebaturvaline ega asenda kaldteed.

Pandusel puuduvad käsitoed ja ääris, mistõttu on selle kasutamine ebaturvaline.

Pandus algab muust tasapinnast kõrgemal ning ei ole markeeritud.

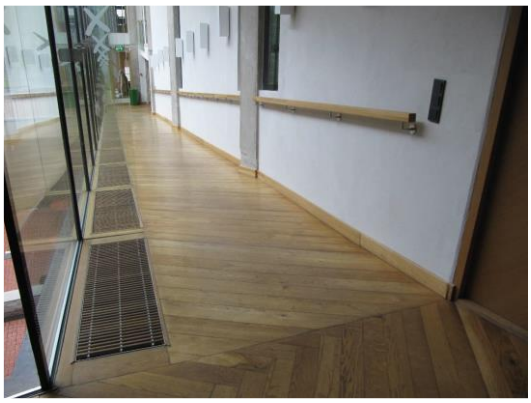

Pandus ei erine värvitoonilt muust tasapinnast, puuduvad nõuetekohased käsipuud.

Pandusel puuduvad käsipuud ja ääris. Põrandakate pandusel võib lisada ebaturvalisust.

Teekate on panduse juurest lagunenud, puudub markeering.

Ligipääs pandusele on vormistatud lohakalt.

Trepid

- Trepiastmed ei erine värvitoonilt ülejäänud tasapinnast ega ei ole markeeritud kontrastsete vöötidega, mistõttu on nägemispuudega inimestel raske seda märgata.
- Trepiastmete laiused ja kõrgused ei vasta kehtestatud standardile. Trepiastmed on lahtised, ninadega ja neil puuduvad nõutavad trepipõsed, mis võib põhjustada abivahendite mahalibisemist ja kukkumistraumasid.
- Treppidel puuduvad mõlemal pool käsipuud, mistõttu ei ole tagatud mõlemasuunaline liikumine.
- Käsipuud ei ulatu üle trepi esimese ega viimase astme vähemalt 400 mm ulatuses ning ei ole ühendatud madalamal asuva käsipuuga või kinnitatud põranda külge. Sageli lõppeb käsipuu juba trepi eelviimasel astmel. Käsipuu puudumine või ootamatu lõppemine võib põhjustada liikumis- ja nägemispuudega isikutel kukkumistraumasid.

Alumine trepiaste on markeerimata, käsipuud on lubatust lühemad.

Välistrepp ja käsipuud ei ole korrektselt vormistatud.

Trepiastmed on lahtised ja kontrastse ribaga markeerimata. Puudub käsipuu mõlemal pool treppi.

Käsipuude otsad ei ole nõuetekohaselt vormistatud, puudub kontrastne tähistus esimesel astmel.

Uksed

- Liikumisteed ei ole nõuetekohaselt tähistatud, puuduvad suunavad viidad ja piktogrammid. Läbimatud liikumisteed ei ole tähistatud. Tähistuste puudumine raskendab liikumispuudega inimeste orienteerumist, kuna sihtkohta jõudmine nõuab neilt oluliselt suuremat pingutust ja rohkem aega.
- Ustel on liiga kõrged lävepakud (üle 20 mm), mis takistab liikumist ratastooli ja rulaatoriga ning võivad põhjustada kukkumistraumasid ka nägemispuudega inimestel.
- Suured klaaspinnad on tähistamata, mis võib nägemispuudega inimestel põhjustada traumasid.

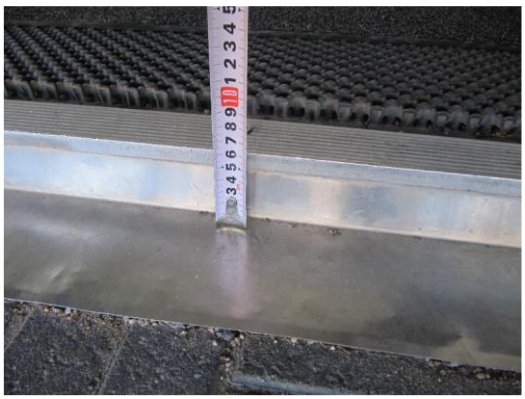

Uksepakk on lubatust kõrgem.

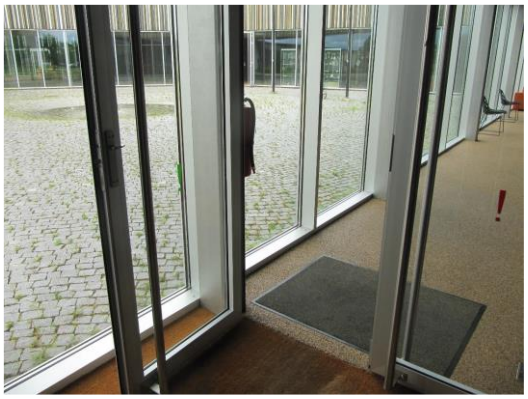

Klaaspinnad on silmatorkavalt tähistamata.

Ratastooliga tõstukukse alt liikumine on lubatud ainult selleks kohandatud ukse puhul.

Ukse klaaspinnal puudub silmatorkav tähistus.

Kasutatud lahendus ei ole ratastoolikasutajale turvaline.

Invatualett

- Invatualeti sisemõõdud on lubatust väiksemad ega võimalda ratastoolikasutajale piisavalt manööverdamisruumi.
- Invatualetis puudub termostaatiline käsidušš või on see paigutatud klosetipotist liiga kaugele, mis teeb käsidušši kasutamise keeruliseks või võimatuks.
- Klosetipoti käsitugede kõrgus ja laius ei vasta nõuetele ning käsitoe küljes puudub paberirullihoidja. Vale käsitugede asetus raskendab poti kasutamist, seinal asuvast paberirullihoidjast on mõne puudeliigi korral keeruline paberit kätte saada.
- Klosetipoti loputusvee tõmbamise seadet ei ole võimalik kasutada vähese kätejõu abil ja asendit muutmata, mis raskendab loputusvee tõmbamist labakäe või käsivarrega juhul, kui sõrmed ei funktsioneeri.
- Peegel, kätekuivati ja seebialus paiknevad lubatust (mksimaalne kõrgus 900 mm) kõrgemal, mistõttu ratastoolikasutajal on ebamugav neid kasutada.
- Invatualeti seintel puuduvad liikumist abistavad rõhtkäsitoed, samuti nagid rõivaste, karkude ja keppide riputamiseks.
- Invatualeti uksel puudub lisakäepide hingedepoolsel küljel, mis võimaldaks ratastoolikasutajal ust enda selja tagant kinni tõmmata.
- Invatualetis puuduvad häirekella nupud või ei ole signalisatsioon töökorras, mistõttu ei ole võimalik vajadusel abi kutsuda.

Tualetipotil puuduvad nõuetekohased käetoed, uksel puudub lisakäepide, seinal puudub horisontaalne käetugi, potil ei saa kasutada termostaatilist käsidušši, potil või põrandal olles ei saa kasutada häirekutsungit.